

О.В.Зінько, Ю.А.Зінько

ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ» ХУДОЖНИКА З СЕЛА ЯГІДНЕ (КАЛІВКА) МУРОВАНО-КУРИЛОВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ФЕДОРА КОНОВАЛЮКА.

Історія образотворчого мистецтва України багата на імена талановитих художників, які покорили своїх глядачів й залишили добру пам'ять про себе нащадкам. Але небагато з відомих імен стали своєрідними символами України, яким є Федір Зотикович Коновалюк.

Народився Федір Коновалюк 22 березня 1890 року в селі Калівка Подільської губернії (тепер село Ягідне Муровано-Куриловецького району Вінницької області) в бідній родині селянина-наймита. Його батьки, а згодом і він сам важко працювали на панщині. В десятирічному віці художник втратив батька та наймитував у поміщика В. Добролюбова.

Відмінно закінчивши сільську церковноприходську школу, тринадцятилітній хлопець їде до дядька в Київ. Через здібності до малярства стає учнем лаврської іконописної майстерні. Вчителями були І. Їжакевич та В. Сонін. Як здібний учень бере участь в розписах Всіхсвятської церкви Києво-Печерської лаври, прикрашає стіни Борисоглібського храму на Подолі, а також Покровського на Куренівці в Києві та Спасопреображенського в Катеринославі (тепер – Дніпро).

До Київського художнього училища поступає одразу у 4-й клас. Перший раз у своєму житті в 1911 році бере участь в художній виставці в Київському університеті з картиною «Вид на Вишгород з Києва» та Першій українській артистичній виставці в Києві з картиною «Княгиня Ольга на могилі Ігоря», через яку хлопця відразу помітили фахівці та пророчили велике майбутнє. Картина зберігається в Державному історичному музеї в Києві.

У Київському художньому училищі Федір Зотикович отримував стипендію імені академіка Х. Платонова, яка надавалась найбільш здібному учневі з бідних селян. Вчителями були В. Менк та О. Мурашко. В 1915 році поступає до Петербурзької Академії мистецтв, вчиться в майстерні В. Маковського. Одночасно навчається та викладає на педагогічних курсах при Академії.

У 1925 році стає студентом живописно-педагогічного факультету Київського художнього інституту, щоб навчатися в майстерні знаменитого Ф.

Кричевського. Після закінчення викладає креслення і малювання у трудових школах, технікумах та інститутах [1].

На думку мистецтвознавців, Ф. Коновалюк виробив власний, неповторний, дивовижно тонкий стиль та відстоював традиції реалістично-демократичного мистецтва. Тональний живопис митця позначений справжньою гармонією колориту, м'якістю письма, класичним умінням komponувати. Він розвинув і збагатив живописні здобутки свого вчителя, народного художника УРСР І. Їжакевича, багатством колірної палітри, ретельністю розробки найтонших традицій світло-тіньового тону. Протягом усього життя художник добивався максимальної лаконічності і простоти вислову [2].

Художнє мистецтво – це чудовий та оригінальний спосіб проявити свої почуття. Художник закарбовує на полотні своє бачення світу, вкладає в роботи разом із фарбами частинку своєї душі. Федір Коновалюк один з не багатьох митців, що в період соціального реалізму не втратив свого «Я», не змарнував талант на змалювання комуністичних ідеалів. У його роботах можна побачити незбагненну українську душу, часом веселу, часом сумну.

Здається глядачів ніколи не перестануть захоплювати українські хатки у виконанні Коновалюка. Зображуючи їх художник говорив: «Я малюю те чого скоро вже не буде». А й справді зустріти зараз глиняну хатку велика рідкість, ось чому картини Коновалюка несуть у собі велику не менш художню, а й історичну цінність. Особливо багато у художника картин, присвячених красі нашої Батьківщини, місцям де художник провів своє дитинство і життя. Він знаходив прекрасне у кожній хмаринці та стебельці, бо для нього все це було рідне і близьке і навіть, незважаючи на ті перепони, які йому влаштувала доля, він понад усе любив свою землю і свій народ. У картинах «Калівка», «Моя хата», «Хата, де я народився», «Будинок, в якому народився автор», «Двір, де я жив» митець щедро обдаровує просту, звичайну українську хату, яка під його пензлем стає символом благополуччя й щасливого сімейного життя.

Серед пейзажних картин особливо Федору Зотиковичу вдавалися зимові пейзажі, пройняті первісною чистотою снігу, кришталевою прозорістю повітря, зманливими синіми далями. Інші на деревах, замети і завірюхи, засніжені далі й сонні хатки в снігових обіймах пройняті глибоким ліричним почуттям. Зимові пейзажі цікаві сріблястим колоритом, багатством тонових переходів, красою і пластичністю мотивів. Спокій у природі, спокій у серці... Цей знайомий, такий швидкоплинний стан природи побачити і

відчути дуже важко, зобразити і повідати іншим майже неможливо. Ф. З. Коновалюку це вдавалося, тому його вважали одним з найкращих «зимових пейзажистів» України ХХ ст. Пейзажний ліризм, поетичність, гуманізм увічнені в картинах: «Старі верби на острові Бабка», «Дорога в ліс», «Лани під лісом», «Дорога в ліс», «Золота осінь», «Перший мороз в лісі», «Пуща водиця», «Перший сніг».

Сам художник любив казати: «Я пишу з дитинства історію природи і культури України. Треба відбити точно усю велич, красу, неповторну красу нашої України, ну от і намагаюсь залишити казкові місячні ночі української хатки, вітряки і безмежні лани, Дніпрові кручі в первозданному вигляді.

Вже нема тих хат під стріхою, рідко де знайдеш, але ж треба, щоб нащадки знали, яким було село, як затишно і любо в кожному куточку України, в моєму серці. Хай же хоч цю маленьку краплину моєї праці, може, донесу до майбутніх людей, аби знати, що моя Батьківщина завжди була і є найкращою в світі. Ну а до того, що я, так би мовити, не модний, то я про моду не думав, до слави не прагнув. Мета – справжнє мистецтво і гімн природі моєї Батьківщини, гімн народу» [3]. Увічненню краси рідної України художник присвятив близько 4000 творів.

Надихнувшись образами Шевченкових поезій, Ф. Коновалюком лише за 1918 - 1929 роки в олійному живописі проілюстровано 35 творів поета та написано 97 картин. Художник постійно працював над пейзажами рідного села Кобзаря, малював картини, пов'язані з подіями життя поета. Коновалюк увічнив зображення пам'ятників Шевченку в Києві, Каневі, Харкові. Для Шевченківського заповідника в Каневі Ф. З. Коновалюк написав 12 картин. В образотворчій Шевченкіані Коновалюка близько 300 замальовок та ілюстрацій. Серед творів: «Шевченко несе воду школярам», «Т. Г. Шевченко в казематі», «Зустріч Т. Г. Шевченка з М. Г. Чернишевським у 1858 р.», «Садиба батьків Т. Шевченка» [4].

Не було жодного року в творчому житті художника, коли б він не звертався до образу Катерини з одноіменної поеми Т. Шевченка. Їй художник присвятив понад 200 робіт. Шевченкова Катерина асоціювалася в нього з Україною – погарбаною, сплюндрованою і непокірною. Своїми картинами він нагадував, що Україна – невольниця, згорблена, нещасна, безпритульна. Скільки відчаю і в одночас непокори в її великих очах. Різні образи української мадонни були доказом тихої, але сильної боротьби митця за українську душу, за її визволення і свободу. Серед картин: «Катерина», «Катерина взимку», «Ой, одна я одна», «Постать Катерини», «Катерина

влітку». В 1921 році в картині «Перший ескіз до поеми Т. Шевченка «Катерина» Коновалюк намалював себе в образі малюка Катерини, а в 1930 – «Автопортрет в образі Катерини».

Багато робіт, присвячених Катерині Т. Шевченка написані разом із своїм вчителем І. Їжакевичем. Ілюструючи «Катерину» Т. Шевченка, художники обирають найдраматичніші моменти: прощання Катерини з батьками, зустріч її з Іваном по дорозі до Московщини. Образ героїні, перейнятої горем і розпачем, у центрі композицій – вона чітко виділена на тлі то білої скатертини столу, то темної постаті москаля. Рвучкими жестами й позами переконливо передано глибокий психологізм моменту. Фарби посилюють звучання композиції, ще більше драматизуючи її.

І. Їжакевич в листі до Коновалюка писав: «Стоїть мені перед очима ця грішна великомучениця, Українська мадонна з немовлям, і душа тремтить за неї, сльозами вмиті, наляканої, невтішної. Дорогий мій Федоре Зотиковичу, давайте удвох... Воздамо Катерині достойно, вона ж бо велика...» [5].

Вінницький поет М. П. Стрельбицький відзначає дивовижну спорідненість трьох подільських феноменів українського камерного поліфонізму ХХ ст. – музиканта, поета, маляра (Леонтовича, Свідзинського, Коновалюка) як трьох Художників Мовчазного Крику. Духовний тріумфірат митців, що зустрілися у вічності [6]. Захоплення мистецтвом Ф. Коновалюка надихнуло М. Стрельбицького на цикл поезій «Під небом Коновалюка».

Помер Ф. З. Коновалюк в 1984 році. Згідно його заповіту, 50 полотен було передано Українському фондові миру, з приводу чого Олесь Гончар зазначав: «Ми сповнені великої пошани до імені Федора Зотиковича, до його мистецького хисту. А його заповіт – передати фонду миру п'ятдесят своїх картин – відкрив нам ще одну яскраву грань цієї людини – благородство і душевну щедрість, безмежну турботу про мир» [7]. В 1987 році ці роботи були розпродані фондом на аукціоні.

Картини Федора Зотиковича Коновалюка зберігаються в музеях та приватних колекціях України, Державному історичному музеї, в фондах Міністерства культури, музеї історії Києва, Державному музеї українського образотворчого мистецтва, у Вінницькому краєзнавчому музеї, у Вінницькому медичному університеті, в художньому музеї культурологічного центру Вінницького національного технічного університету (240 робіт), Мурованокуриловецькій картинній галереї (понад 40 картин), інших музеях та колекціях.

В культурологічному центрі Вінницького національного технічного університету щорічно проводиться творчий фестиваль «Вдячність Коновалюкові», на якому студенти знайомляться з життям та творчістю видатного українського художника Федора Коновалюка, з феноменом його української душі, обмінюються враженнями, творчими роботами та своїми поезіями, присвяченими художнику.

Джерела та література

1. Блюміна І. Федір Коновалюк. До 100-річчя з дня народження (1890-1990) // Федір Коновалюк. Каталог. – К., 1991. – С.1.; Незрівняний художник високого мистецтва Федір Коновалюк. Путівник. (До 120-річчя з дня народження). – Вінниця, 2010 - 32 с.
2. Підгора В. Коновалюк Ф.З. // Федір Коновалюк (1890-1984). Живопис. – К., 1987. – С.3 - 5.; Саєнко Н. Від любові // Україна. – 1990. - № 29. – С.12; Зінько О.В. Мистецька спадщина українського художника ХХ ст. з Поділля Ф. З. Коновалюка // Освіта, наука і культура на Поділлі, 2013. – С.218 - 224.
3. Зінько О.В., Зінько Ю.А. Нариси історії української культури. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / 2-ге вид.: доповн., перероб. – Вінниця, 2014. – С. 212.
4. Виставка творів художника Коновалюка. Каталог. – 1955; Федір Коновалюк. Каталог. – 1987; Федір Коновалюк. Каталог. – 1991; Ф. Коновалюк. Альбом. (Із колекції меморіального комплексу Ф. З. Коновалюка Центру культурології та виховання студентів Вінницького державного технічного університету). – Вінниця, 2000; Зінько О. В., Зінько Ю.А. Шевченкіана українського художника Федора Зотиковича Коновалюка // Беларусь і сусіди. Збірник наукових праць ГДУ ім. Ф.Скорини. – Гомель, 2014. – С.215 - 219.
5. Підгора В. Коновалюк Ф.З. // Федір Коновалюк (1890-1984). Живопис. Каталог виставки творів. – К., 1987. – С. 3 - 5.
6. Стрельбицький М. П. Під небом Коновалюка. – Вінниця, 2000. – С. 122.
7. Федір Коновалюк (1890 - 1984). Живопис. Каталог виставки творів. – К., 1987. – С.2.